

Trabzon İlahiyat Dergisi
Trabzon Theology Journal
ISSN 2651-4559 | e-ISSN 2651-4567
TİD, cilt / volume: 9, sayı / issue: 1
(Bahar / Spring 2022): 399-418

**Dinden Mücerret Bir Tesellinin İmkânı Üzerine:
İliyyâ Ebû Mâdî'nin Felsefetu'l-Hayat Kasidesi**

Adnan Arslan

Doç. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi (ROR ID: 00dzfx204)
İslami İlimler Fakültesi, Arap Dili ve Belagati Anabilim Dalı
Associate Professor, Bilecik Şeyh Edebali University,
Faculty of Islamic Sciences
Department of Arabic Language and Rhetoric
Bilecik/Turkey

e-mail: adnan.arslan@bilecik.edu.tr

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3989-6612>

DOI: 10.33718/tid.1098792

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 5 Nisan / April 2022

Kabul Tarihi / Date Accepted: 4 Haziran / May 2022

Yayın Tarihi / Date Published: 30 Haziran / June 2022

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran / June

Atıf / Citation: Adnan Arslan, "Dinden Mücerret Bir Tesellinin İmkânı Üzerine: İliyyâ Ebû Mâdî'nin Felsefetu'l-Hayat Kasidesi", *Trabzon İlahiyat Dergisi* 9/1 (Bahar 2022): 399-418

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/tid>
mailto: trabzonilahiyatdergisi@gmail.com

Copyright © Published by Trabzon Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi.
Trabzon University, Faculty of Theology,
Trabzon, 61080 Turkey.
Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

Dinden Mücerret Bir Tesellinin İmkânı Üzerine: İliyyâ Ebû Mâdî'nin *Felsefetü'l-Hayât* Kasidesi

Öz

Osmanlı Devleti'nin dağılma sürecine girdiği 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Lübnan, Suriye, Filistin ve Ürdün'den pek çok insan sosyopolitik nedenlerle Amerika'ya göç etmiştir. Kendilerini bir anda bambaşka bir dünyada bulan bu göçmenler arasında edebî yetkinliğe sahip olan yazarlar bir araya gelmiş ve dernekler kurmuşlardır. İleride "Mehcer Edebiyatı" olarak tanımlanacak bu entelektüel kesimin sundukları edebî ürünler, biçime ve muhtevaya getirdikleri açıklımlarıyla edebiyat araştırmalarına konu olmaktadır. Bu çalışmada, Mehcer edebiyatının öne çıkan isimlerinden olan İliyyâ Ebû Mâdî'nin iyimserlik üzerine inşâ ettiği bir şiiri incelenmiştir. Şair şiirinde hayata olumlu bakabilmenin ilke ve gerekçelerini savunmaktadır. Ölüm gibi kaçınılmaz bir gerçeğe dahi şairin iyimser bakmaya çalıştığı fakat bunu yaparken dinî referanslara atıfta bulunmadığı dikkatimizi çekmiştir. Şiirin tümüne bakıldığında, ölüm başta olmak üzere türlü musibetler karşısında insanın hayatta ihtiyaç duyduğu gerçek teselli ve dayanak noktasının dinden soyutlanmış bir bakış açısıyla elde edilebileceği iddiası anlaşılmaktadır. Zira şair yeniden diriliş, cennet, tevekkül, sevap gibi dinî kavramları kullanmaksızın zorluklara göğüs germeyi ve ölümden korkmamayı tavsiye etmektedir. Çalışmada böyle bir iyimserlik ve tesellinin imkânı mezkûr şiir üzerinden tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Arap Dili Belagati, Mehcer Edebiyatı, Arap Şiiri, İliyyâ Ebû Mâdî, İyimserlik.*

On the Possibility of a Consolation Isolated from Religion: Falsafa al-Hayat Ode by İliyyâ Abû Mâdî

Abstract

Since the second half of the 19th century, when the Ottoman Empire entered the process of disintegration, many people from Lebanon, Syria, Palestine and Jordan immigrated to America for sociopolitical reasons. Among these immigrants, who suddenly found themselves in a completely different world, writers with literary competence came together and established associations. The literary products presented by this intellectual group, which will be defined as "Mahjar Literature" in the future, are the subject of literary studies with the expansions they bring to form and content. In this study, a poem of İliyyâ Abû Mâdî, one of the prominent names of Mahjar literature, which calls for an optimistic outlook on life, has been examined. The poet defends the principles and justifications of having a positive view of life in his poetry. It has drawn our attention that the poet tried to look optimistically even to an inevitable reality such as death, but did not refer to religious references while doing this. When we look at the whole poem, it is understood that the real consolation and support point that people need in life can be obtained with a perspective isolated from religion. Because the poet advises to face difficulties and not be afraid of death without using religious concepts such as resurrection, heaven, tawakkul and thawab. In the study, the possibility of such optimism and consolation is discussed through the aforementioned poem.

Keywords: *Arabic Language Rhetoric, Mahjar Literature, Arabic Poetry, İliyyâ Abû Mâdî, Optimism.*

Giriş

Şiir, roman, öykü vb. türleriyle edebî eserlerin sayılamayacak kadar çok farklı içeriklerinin ve amaçlarının olması yapıtın kendisinden çok ona muhatap olacak kitlelerin manevi ihtiyaçlarının farklılığından kaynaklanmaktadır. Bundan dolayı edebiyattan beklenen şeyin ne olduğu sorusuna verilebilecek cevap çok fazladır. Zira her insanın hayattan beklentisi kendisine göre farklı olduğu gibi hayatı ve insanı yansıtan edebiyatın da her bireye sunacağı bir tarafı vardır. Kimisine göre edebiyat, stresten bir nebze olsun uzaklaşma aracıdır. Bir başkasına göre ise duygusal boşluğun tatmin edilme ihtiyacıdır. Ne ilginçtir ki gülmek isteyen de ağlamayı arzu eden de edebiyata başvurur.

Arap şiirinde Cahiliyeden itibaren şairler başta methiye olmak üzere gazel, fahir, mersiye, hiciv vb. temaları işlemişlerdir. İslamiyet'le birlikte bu temalara zühd, hikmet, aşk-ı ilahî, meth-i nebî ve tasvir gibi yenileri eklenmiştir. Şiire giren bu yeni temalar toplumda baş gösteren sosyoekonomik değişim ve dönüşümlerin göstergesi olmalıdır. Zira toplumların sosyal yapısı bir canlının bünyesi gibidir; gelişir, çevresel koşullardan etkilenir ve en önemlisi de beslendiği şeylerin tesiri altında kalır. Örneğin, *Sadr-ı İslam* denilen İslam'ın ilk yıllarında kesinlikle söylenmeyen shevî şiirler fetih hareketlerinin zirve yaptığı tarihlerde söylenir olmuş, şiir meclislerinde kadın ve içki tasvirleri başı çekmiştir. Bütün bunlar şiir hareketliliğinin toplumun kültürel yapısıyla ne kadar içli dışlı olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Osmanlı Devleti'nin dağılma sürecinde olduğu son yüzyıllarının Orta Doğu'sunda siyasi otoritenin zayıflamasıyla birlikte ayrılıkçı hareketler baş gösterdi. Mezhep eksenli isyan hareketleri ortaya çıktı. Ticaret, sanayi ve tarımda yaşanan gerileme ve bunlardan da önemlisi İttihat ve Terakki döneminde uygulanan Türkçü politikalar Arap toplumlarında büyük bir memnuniyetsizliğe neden oldu.¹ Farklı mensubiyetlerle olabildiğince heterojen ve kırılğan bir yapıya sahip olan Lübnan'da yaşayan Hristiyan Araplar ve Dürzîler arasında çatışmalar meydana geldi.² Yaşanan ve onlarca yıl içerisinde teraküm eden olumsuzluklar, Amerika'ya doğru sayısı milyonları aşan bir göç dalgasını netice verdi. 1. Dünya savaşı sonrası pek çok yıkılış ve kuruluşlarla epey sancılı ve çalkantılı bir döneme sahne

1 Teysîr Cebbâra, *Târîhu'd-Devleti'l-Osmâniyye*, 177-195.

2 Salîbî, *Târîhu Lubnân el-hadîs*, 115.

olan Ortadoğu'dan Amerika'ya göç etmek özellikle Hristiyan Araplar açısından bir kurtuluş olarak görüldü.³

Amerika'ya göç eden ilk Hristiyan Araplar, her ne kadar kendi dindaşlarının çoğunlukta olduğu bir ortama gitmiş olsalar da kültürel açıdan doğup büyüdüğü topraklardan bambaşka bir dünyaya gelmiş bulunuyorlardı. Hayat kilise, paskalya ve vaftiz olmaktan ibaret değildi. Dil, kültür, iklim ve tabiat çok farklıydı. Ait olmadıkları bir dünyaya ayak uydurmak zorunda kalmak onlar açısından hazmı kolay bir şey değildi. Mîhâil Nuayme'nin ifadesiyle *asfalt, taş ve demirden müteşekkil New York adındaki bir dağda mutluluk iğnesi arıyorlardı*.⁴ Abdülmun'im Hafâcî'nin deyişiyle Mehcer edebiyatçılarının kaleme sarılması, ormanından ayrılmış bir aslanın hazînâne kükreyişi ve yuvasından ayrılmış bir bülbülün garibane ötüşünden başka bir şey değildi.⁵ Evet, ekonomik ve sosyal açıdan kendilerini daha güvende hissediyorlardı fakat insanın his dünyası ekonomik güvende olmanın huzurundan başka şeyler de arıyordu. Kısaca, Amerika'da farklı kültürden dindaşlarıyla yaşamak Lübnan'da başka bir dinden kültürdaşlarıyla hayat sürmekten daha zordu. Gurbeti tatmış Hristiyan Arapların içerisinde edebî hünere sahip olan entelektüel kesim, bu yepyeni dünyada başlarından geçen tecrübelerini ve hayata bakışlarını Amerika'nın manevi atmosferiyle mezcederek edebî form içerisinde aktarmak istediler. Düşüncelerini paylaşabilecekleri kültürel zeminler aradılar. Bunun neticesi olarak *er-Râbitatu'l-Kalemiyye* gibi güçlü dernekler, gazeteler, edebiyat dergileri vb. aracılığıyla geldikleri toprakların sesini gittikleri yerlerin sesiyle yoğurdular ve ortaya *mehcer edebiyatı* denilen bir türü ortaya çıkardılar.⁶

Mehcer Edebiyatı sadece coğrafi ve tarihî bir sınırlandırmayı ifade etmez. Aynı zamanda biçim ve içerik açısından Arap edebiyatına getirilmiş yeni bir açılımın da ifadesidir. İlk paragrafta değindiğimiz gibi bu açılım başka bir kültürle ve onların dilleriyle temasın beklendik bir sonucudur.⁷ Bu açılım, Arap olmayan unsurların İslamiyet'e girmesiyle henüz hicri ikinci yüzyılda Arap şiirinde yeni üsluplar meydana gelmesi yahut

3 Abdüddâyim, *Edebu'l-mehcer: Dirâsetun Te'sîliyye*, 13.

4 Nâ'ûrî, *Edebu'l-mehcer*, 79.

5 Hafâcî, *Kıssatu'l-edebi'l-Mehcerî*, 72.

6 Safve, *İliyyâ Ebû Mâdî ve'l-hareketu'l-edebiyeye fi'l-mehcer*, 49.

7 Şeyha, *et-Teşkilu'l-üslûbî fi'ş-şî'ri'l-mehcerîyyi'l-hadîs*, 14.

Endülüs Araçlarının Batı kültüründen etkilenecek *müveşşah* türünü keşfetmesi kadar tabiidir. Zira edebiyat insanın duygu ve düşünce dünyasını yansıtır ve bu dünyaya etki eden şeyler de harici âlemdeki iklim, coğrafya, kültür, din vb. olgulardır. Olgular değiştikçe duygular ve duyguların tezahürü olan edebî ürünler de o nispette biçim ve içerik bakımından değişim gösterecektir.

Amerika'ya göçün beraberinde getirdiği değişimi edebiyatına taşıyan isimlerden biri olan İlyyâ Ebû Mâdî,⁸ karamsar üslubuyla tam da İngiliz romantizmini terennüm eden çağdaşları Cibrân Halil Cibrân ve Mîhâil Nuayme gibi yazarların aksine iyimser bir dil kullanmaya özen gösterdi. Hayatın ve varlığın anlamını aradığı şiirlerinin yanı sıra insanları yaşamaya teşvik eden şiirler kaleme aldı. Pek çok şiirinde inancıyla ilgili kavramlara yer veriyse de bu şiirlerinde Allah, peygamber, tevekül, şükür, ahiret, sevap, cennet vb. dinî kavramlar kullanmamaya dikkat etti. Muhtemelen şair, iyimser olma hususunda salık verdiği şiirlerinde hangi dinî mensubiyete ait olursa olsun tüm insanlığa evrensel bir çağrıda bulunmak istiyordu. Bu çalışmada şairin bu kabilden bir şiiri olan *Felsefetü'l-Hayât* kasidesi dinden soyutlanmış bir iyimserliğin imkânı muvacehesinde incelenecektir.

1. Düşünce

İlyyâ Ebû Mâdî'nin kasidesinin omurgasını oluşturan ana düşünce, tek bir cümle ile izah edilecek olursa, "evhamın esaretinden kurtulmak" şeklinde özetlenebilir. Zira şair neredeyse her bir beyitte bu ana düşünceye göndermede bulunmakta yahut ondan kuvvet almaktadır. İnsan, henüz daha vücuda gelmemiş gelecek zamanın kaygılarını hazır zamanına taşımaktadır. Bu takdirde içinde bulunduğu zaman diliminde herhangi bir musibete maruz olmasa bile muhtemel olumsuzlukların kaygısıyla bugüne ait yaşama sevincini berbat etmektedir. Zaten dikkat edilirse kasidenin ilk beyti de bu düşünceyi vurgulayarak başlamaktadır:

أَيُّ هَذَا الشَّكَايِ وَمَا بِكَ دَاءٌ كَيْفَ تَعْدُو إِذَا عَدَوْتَ عَلِيًّا؟

Hiçbir derdi olmadığı halde şikâyet eden kişi!

8 Şairin hayatı ve şairliği hakkında Türkçede yeterli düzeyde literatür oluşmuştur. Dolayısıyla bu hususta sözü uzatmanın gereksiz olduğu düşünülmüş ve buradan doğrudan ilgili kasidenin incelemesine geçilmiştir. Şair hakkında yapılmış Türkçe çalışmalar için bk. Fazlıoğlu, "Ebû Mâdî, İlyyâ", EK-1/366-367; Demiryak, "Ebû Mâdî'nin et-Talâsim "Bilmeceler" Şiirine Bir Muâraza", 307-327.

*Sen hasta olsan nasıl olurdu acaba?*⁹

Bu beyitte vurgulanan gereksiz gelecek kaygısı tüm kaside boyunca tekrarlı bir surette yerilmiş ve bu lüzumsuz kaygıların, insanın yaşama azmini nasıl olumsuz etkilediği düşüncesi beyitler içerisinde serpiştirilmiştir. Bu beyitte ifade edildiği gibi insan, büyük bir musibetle sınanmadığı halde, öyle şeylerden haksız yere şikâyetçi olur ki şair haklı olarak şöyle sorar: Sen bir de hasta olsan nasıl şikâyet ederdin kim bilir?

Psikiyatrinin kavramıyla *anksiyete* gibi duygu bozukluklarının tedavisinde başvurulan bazı psikoterapik yaklaşımların temel düşüncesine benzer bir şekilde şair, pek çok beyitte “evhama kapılmayın” fikrini telkin edecektir:

إِنَّ شَرَّ الْجُنَاةِ فِي الْأَرْضِ نَفْسٌ تَتَوَقَّى، قَبْلَ الرَّجِيلِ الرَّجِيلًا

Yeryüzünde kendine kötülük edenlerin en şerlisi,

Ölümden önce ölümden kaçınan kişidir.

Bu beyitte yer alan *شَرَّ الْجُنَاةِ* terkihi, harfi tercüme ile *canilerin yani suç işleyenlerin en şerlisi* anlamına gelmektedir. Şair, ölüm gelmeden ölümden korkan kişilerin kendilerine çok büyük bir kötülük yaptıklarını ve hazır zamanını ölümün korkusuyla çekilmez bir hale getirdiklerini bu suretle ifade etmiştir. Ebû Mâdî'nin bu beyitte, özellikle altını çizmek istediği husus yine evhamın esiri olmamak düşüncesidir. Zira insanı bu hayatta en çok kaygılandıran şey tabii ki elbet bir gün tadacağı ölümdür fakat ölüm, dermansız bir derttir ve korkunun ecele faydası yoktur. O halde dermanı bulunmayan ve korkmakla da kaçılması mümkün olmayan ölüm gerçeğinden korkmanın faydası nedir? Korkular insan hayatını olası tehlikelerden korumak için bir yere kadar gerekli duygusal kalkanlardır. İnsan yılandan ve ateşten korkar ve onlardan uzak durur. Bu suretle yılanın zehrinden ve ateşin yangınından kendisini kurtarabilir fakat ecel geldiğinde bütün tedbirler lal, tüm korkular kör olur. Akla bile gelmeyecek basit şeyler vefata sebebiyet verir. Bu takdirde ölümden boşu boşuna kaygılanmanın neresi mantığa uyar? Şair gereksiz gördüğü ölüm korkusuyla hayatın zevkini kaçırmanın anlamsızlığı düşüncesini şu şekilde dile getirmektedir:

9 Ebû Mâdî, *İliyâ Ebû Mâdî el-A'mâlu's-ş-riyyetu'l-kâmile*, 255. Felsefetu'l-Hayât başlıklı kırk beyitlik kaside bu kaynağın 255-258 sayfaları arasındadır. Bu yüzden çalışmanın devamında her beyit için ayrıca kaynak belirtmeye ihtiyaç duyulmamıştır.

لَا تُؤَدِّتُكَ السَّمَاءُ لِحَيِّ فَلِمَ إِذَا تُرَاوِدُ الْمُسْتَحْيَا؟

Sema kubbesinin altında ölümsüzlük, nasip değil hiçbir canlıya.

Ne diye öyle ise kur yapıp durursun bir imkânsıza?

Ölümden kaçışın imkân haricinde olduğu ve her canlının mutlaka ölümü tadacağına vurgulandığı bu beyitte şairin, ölüm gerçeğine teslim olmanın gereğini ve ölümsüzlüğü hayal etmenin anlamsızlığını gayet yerinde bir kelime ile ifade eder. Burada şairin alelade bir kelimeyle fevkalade bir anlamı hayalde tasvir ettiği görülür. Arapçada kişinin karşı cinsten birinin kalbine girmek ve onu elde etmek için yaptığı bilimum girişimleri ifade eden رَاوَدَ رَاوِدٌ عَنْ نَفْسِهِ kalıbı,¹⁰ bu beyitte “ölümsüzlük” hakkında ustaca kullanılmıştır. Türkçede “kur yapmak” fiilini çağrıştıran رَاوَدَ *râvede* kelimesi ile şair, hulûd yani ölümsüzlüğü âşık olunan bir kadına benzeter. Evet, gerçekten de ebedî var olmak isteyen ve ölümden şiddetle korkan insan kalbi açısından ölümsüzlük, aşk derecesinde arzu edilen bir sevgili olsa da vuslatı imkânsızdır. Öyle ise mademki bu sema kubbesi altında ölümsüzlüğün vuslatı mümkün değildir, o halde neden ölümsüzlüğe kavuşmak için insan boşuna hayaller kurar veyahut ölümden kaygılanır. Şair görüldüğü gibi epey uzunca izah edilen bir anlamı, çağrışımları zengin tek ve veciz bir lafız olan *râvede* fiiliyle dile getirmiştir. Buna göre insan, gereksiz bir korku olan ölümün kaygısı ve ölümsüzlüğün vuslatı ile meşgul olup günlük mutluluğunu harap etmemelidir. Şair bu düşüncesini pekiştirmek için bir sonraki beyitle insanların yıldızların halinden ibret alması gerektiğini ifade eder:

كُلُّ نَجْمٍ إِلَى الْأَفْوَلِ وَلَكِنْ أَقَّةُ النَّجْمِ أَنْ يَخَافَ الْأَفْوَلَا

Her yıldız batacaktır elbette... Fakat yıldızın afeti batmaktan korkmasıdır.

Şairin burada sözü insanın ölüm korkusundan yıldızlara getirmesi, hakikaten de anlamlı ve isabetli olmuştur. Zira insan dünyada ortalama altmış yetmiş yıllık bir ömür sürer. Hâlbuki yıldızlar milyonlarca sene varlığını devam ettirebilmektedir. Fakat milyonlarca yıllık ömürlerine rağmen yıldızlar da gökyüzünde devrini tamamladığında gece batmakta yahut eninde sonunda sönüp gitmektedir. Bu yıldızlar için bir gerçektir ve sorun değildir. Yıldız açısından asıl sorun, kaçınılmaz bir son olan ufûl yani batıp gitmekten kaygı duymasıdır. Şair, uzun bir ömür süren ve aynı zamanda korkunç bir enerji kaynağı olan yıldızların dahi batıp gittiğini

10 İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, 3/191.

insana gösterip kısacık ömrü ile insanın beyhude ölümsüzlük peşinde koşmaması gerekliliğine yıldızlarla delil getirir.

Şairin anlamsız bir evham olarak gördüğü ölüm korkusunun yanı sıra dünyadaki diğer olası sıkıntılara ait korkuların da gereksiz bir kaygı olduğu düşüncesini telkin ettiği beyitleri vardır. Muhtemel bu dertlerden birisi de diğer insanların olumsuz düşünceleridir. İnsanlar çoğu kez başkalarının kendileri hakkındaki fena zanlarından etkilenirler. Kendisine kötü nazarla bakıldığını düşünen bir kişinin bundan müteessir olmaması yahut keyfinin kaçmaması kolay değildir. Bu yüzden insanlar çoğunlukla, haklarındaki böyle zanları düzeltmek için kuruntulara kapılır ve başkalarını razı etmenin, onların kafalarındaki kendileri hakkında oluşmuş intibaları düzeltmenin yollarını ararlar. Hâlbuki bu, hayatı çekilmez kılar. Şair böyle bir kuruntuyla mücadele etmenin gereksiz olduğunu hatta bunu elde etmenin imkânsızlığını şöyle dile getirir:

فَالَّذِي يَتَّقِي الْعَوَازِلَ يُلْقَى كُلَّ حِينٍ فِي كُلِّ شَخْصٍ عَدُوًّا

Kınayanlardan kaçınan, herkeste her zaman bir kınayıcı elbette bulacaktır.

Anlaşıldığı kadarıyla şair, başkalarının düşünceleriyle meşgul olmak ve onların kendisi hakkında güzel düşünceler taşımasına çalışmak haletini, kişinin yaşama sevincini zir ü zeber eden kuruntulardan biri olarak görür. Fakat bu da ölümsüzlük gibi elde edilmesi imkânsız bir husustur. İnsan eleştirilmekten, kınanmaktan ne kadar çok korkarsa çevresinde kendisine kınayıcı gözle bakan daha fazla kişileri bulacaktır. Bu tarzda bir duyarlılığa sahip olan kişi, evhama kapılmanın sonucu olarak belki de insanların normal davranış ve sözlerine bile olumsuz anlamlar yüklemeye başlayacaktır. Havadan nem kapar hale gelen bu tür bir aşırı duyarlılık ile kişi, zamanla her sözle hedef alındığı ve her davranışla kastedildiği düşüncesine kapılır. Dolayısıyla böyle bir paranoyak kişiliğe sürüklenmek için şairin tavsiyesi bu kapıyı hiç aralamamaktır.

Şairin, gelecek kaygısı taşımamak ve evhamın esiri olmamak düşüncesini şiir boyunca defalarca vurguladığı görülür:

فَتَمَتَّعْ بِالصُّبْحِ مَا دُمْتَ فِيهِ لَا تَخَفْ أَنْ يَزُولَ حَتَّى يَزُولَا

Sabah saatlerinde olduğun sürece sür sefasını sabahın.

Sabah vakti (güzellikleriyle) geçinceye kadar bitmesinden korkmayasın.

وَإِذَا مَا وَجَدْتُ فِي الْأَرْضِ ظِلًّا فَتَفَيَّأُ بِهِ إِلَى أَنْ يَخُولَا

Yeryüzünde bir gölge bulduysan, geçinceye kadar orada gölgelen dur.

Aslında insanın geçmiş ve gelecekle alakadar bir akıl sahibi olduğu ve bundan ötürü kendisini gelecek kaygılarından tamamen tecrit edemeyeceği şairin de kesinlikle kabul edeceği bir hakikattir. İnsan yaratılışı gereği sabah vaktinin biteceğini, sıcaktan korunduğu gölgenin devamının olmadığını bilir. Bu bilgi kendisinde bulunduğu sürece elindeki nimetlerin son bulacağından kaygısız yaşaması elbette mümkün değildir. Fakat şairin düşüncesi, bu sonlarla kesinlikle meşgul olunmaması ve tabiri caiz ise gününü gün etmesi gibi görünmektedir. Ne var ki şairin böyle bir hedonizm tavsiyesinde bulunmadığını yine aynı şiirinden anlamaktayız.

كُنْ غَدِيرًا يَسِيرُ فِي الْأَرْضِ رَفْرًا قَا فَيَسْقِي مِنْ جَانِبَيْهِ الْخُفُولَا

Yeryüzünde coşkun akan bir nehir ol. Ta ki iki yakandaki tarlaları sulayasın.

Tek başına bu söz bile şairin gününü gün etme, hayatı eğlence ve zevk ü sefa ile tüketme bağlamında o sözleri söylemediğinin kanıtı olabilir. Zira şair, diğer insanlara faydalı olacak işler yapmakla kişinin, yeryüzünde bağlara bahçelere hayat taşıyan nehirlere benzediğini ifade eder. Sadece kendini düşünerek bencilce bir hayat sürmenin insanı düşürdüğü seviyeyi de nehrin tam aksiyle vafeder:

لَا وَعَاءُ يُقْفِدُ الْمَاءَ حَتَّى تَسْتَحِيلَ الْمِيَاهُ فِيهِ وَخُولَا

Suyu kısıtlayan bir kap olma ki sular içinde çamura dönmesin.

Sular akar bir halde geniş vadilere, büyük arazilere can götürmekte iken durağan bir su birikintisine dönüştüğünde bir süre sonra o birikinti kokuşur, sinek yatağı olur ve nihayet bir bataklığa inkılap eder. Şair, diğer kâm olan insanların çalışıp faydalı olarak nehre benzediği, hodkâm olanların ise kokuşmuş bir bataklığa dönüştüğünü güzel bir üslupla ifade eder. Öyle ise buradan hareketle şairin bu telkinleriyle, son zamanlarda sıklıkla dile getirilen *Carpe Diem /Anı yaşa* sadedinde tavsiyede bulunmaya çalıştığı söylenebilir. Bu açıdan bakıldığında şairin sözleri; yalnız günlük hazlarının peşine düş değil de *insanlara faydalı olabilmek için gününü fırsat bil, elindeki imkânlarla meşgul ol, yarını düşünerek şevkini kaybetme* şeklinde anlaşılabilir. Diğer taraftan Ebû Mâdî, büyük olasılıkla edebî bir üslup olan mübalağalı anlatımla bu sözleri söylemektedir. Dolayısıyla bu

tür telkinlerde kendisinin bir psikolog değil, edebiyatın imkânlarından istifade etmeye çalışan bir şair olduğunu göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

2. Duygu

Girişte bahsedildiği gibi Ebû Mâdî, Amerika'ya göç ettiğinde çağdaşları olan diğer Mehcer edebiyatçılarının hayata kötümser bakmayı ilke edindiklerini gördü. Kendisinin de bu akımdan etkilendiği ve bu kabilen şiirler kaleme aldığı bilinmektedir. Fakat anlaşıldığı kadarıyla şair, böylesine bir karamsar bakışı edebiyatçının topluma bakan mesuliyetleri açısından uygun görmemiştir. Bu açıdan onun hayata olumlu bakmaya çağrıda bulunan iyimserlik içerikli şiirleri öne çıkmıştır. Çalışma konumuzu teşkil eden bu şiirinde şairi teselli vermeye çalışan bir bilge vasfıyla görürüz. Ona göre Amerika'ya göç etmiş ve sayıları bir buçuk milyonu bulan Arap milleti, gurbette teselliye muhtaçtır. Komşu, dost ve akrabalarla çevrili vatanları Lübnan'ı terk edip bambaşka bir dünyada ecnebi duruma düşmek onlar için sarsıntı verici olmuştur. Hayata tutunabilmeleri, yeni muhite uyum sağlamaları ve en önemlisi de yaşama sevinçlerini kaybetmemeleri için kendi içlerinden birilerinin teselli ve telkinlerini bekler bir haldedirler. Ebû Mâdî, böyle bir sosyal sorumluluğu omuzlarında hissetmiş ve teselli verme duygusuyla bu türden şiirler söylemiştir. Diğer taraftan şair pek çok beytinde hayata olumlu taraflarından bakmayan hep kötü sonuçlarla meşgul olan kişilere karşı tepkilidir. Şairin tepkili bu hali şu beytinde açıkça görülmektedir:

وَتَرَى الشُّؤْكَ فِي الْوُرُودِ وَتَعْمَى أَنْ تَرَى فَوْقَهَا النَّدىَ إِكْلِيبًا

Güllerde hep diken görürsün;

Lakin üstündeki damlacıklardan (oluşan) taca kördür gözlerin.

Gece çiğ olduğunda gül çiçeğinin üzerindeki nem tabakası sabah vakti damlacıklara dönüşmektedir. Sabahın ilk ışıkları gülün üzerindeki damlacıklara vurduğu zaman goncalar bir kraliçenin başı, üstündeki parıldayan damlacıklar ise bir taç gibi görünür. Şair, elmas ve pırlantalarla süslü taç giymiş bir kraliçeye benzettiği gül goncasına dikkat çekerken gülün bu güzelliğiyle değil de sapındaki dikenleriyle meşgul olan bedbin kimselere seslenir. Onlara karşı tepkisini dile getirirken “körsünüz” diyerek sitemde bulunur.

Şair, karamsar kimselere olan tahammülsüzlüğünü gizlemez. Onların bakış açılarının ne denli yanlış olduğu dile getirirken ifadelerinde sertlik hissedilir:

لَيْسَ أَشَقَى مِمَّنْ يَرَى الْعَيْشَ مُرًّا وَيَظُنُّ اللَّذَاتِ فِيهِ فَضُولًا

Hayatı acı görenden ve lezzetleri fuzuli bilenden daha bedbaht yoktur.

Hayatı yaşanmaya değer kılacak olan şey şairin gözünde lezzetlerdir. Varlık hazlarla süslüdür ve keyif veren şeylerle tatlıdır. Bu takdirde hayatı acı bilen ve lezzetleri de boş, yalan ve fuzuli gören kimseler şekavete duçar olmaktan kurtulamaz.

Ebû Mâdî'nin hedefinde, gülmeyi kendine adeta haram kılmış mutsuzlar da vardır. Mutsuzluğu hüner bilen bu kişiler gülmeye küsmüşler ve ağlamayı marifet bilmişlerdir. Şu beytinde onlarla istihza eder:

قُلْ لِقَوْمٍ يَسْتَأْذِنُونَ الْمَآئِي هَلْ شَفَيْتُمْ مَعَ الْبُكَاءِ عَلِيًّا؟

Ağlamayı tüketmiş kimselere söyle: Ağlayarak sadra şifa mı oldunuz?

Ağlamak kişinin kendini rahatlatmasına belki yardımcı olur. Bu suretle içini dökebilir. Fakat sürekli ağlayarak ömür tüketen kişilerin başkalarına sağladığı fayda nedir? Şair bu ifadelerinde alaycı bir dil kullanmıştır.

3. Edebi Sanatlar

Şair, kasidenin yapısını edebi sanatlarla daha da muhkem bir hale dönüştürmüştür. Şairin edebi sanatlara başvurmadığı bir beyti neredeyse yok gibidir. Bu sanatlara başlıklar halinde göz atmak faydalı olacaktır. Söz sanatlarının çeşitliliğinden dolayı sözü uzatmamak adına her bir sanattan bir örnek verilecektir.

3.1. Belîğ ve Müekked Teşbih

Teşbih edatı ve benzetme yönünün zikredilmediği belîğ teşbih türünde adından da anlaşılacağı üzere veciz olduğu için belîğ denilmiştir. Şair aşağıdaki beytinde gül goncasının üzerindeki parıldayan damlacıkları, taca teşbih etmektedir. Beytin mesajı yukarıda izah edildiği için şerh etmeye gerek görülmemiştir:

وَتَرَى الشُّوْكَ فِي الْوُرُودِ وَتَعْمَى أَنْ تَرَى فَوْقَهَا النَّدىَ إِكْلِيًّا

Güllerde hep diken görürsün;

Lakin üstündeki damlacıklardan taca kördür gözlerin.

Kasidenin sonuna doğru şair, ilhamını aldığı varlığa ait öğeleri kullanır. Onlara bakıp ibret alınmasını söyler. Örneğin; insanı gece vakti karanlık değil, etrafı aydınlatan bir yıldız gibi olmasına şöyle teşvik eder:

وَمَعَ اللَّيْلِ كَوَكْبًا يُؤْنِسُ الْعَا بَاتِ وَالنَّهْرَ وَالرَّبِّيَّ وَالسُّهُولَا
لَا دُجَى يَكْرَهُ الْعَوَالِمَ وَالنَّأَا سَنَ فَيُلْقِي عَلَى الْجَمِيعِ سُودَلَا

Gecede nehre, tepelere ve vadilere ünsiyet veren bir yıldız ol.

Âlemler ve insanların ikrah ettiği, herkesin üzerine kara perde atan bir gece olma.

Bu beyitte “yıldız ol” ve “gece olma” ifadelerinde teşbih edatı hazfedilmiş fakat benzetme yönü zikredildiği için müekked teşbih olmuştur.

3.2. Kapalı İstiare

Teşbihin iki rüknü olan benzeyen (müşebbeh) ve benzetilenden (müşebbehun bih) benzetilen tarafın hazfedilmesiyle yapılan bu tür istiaredede, benzetilen şeyin lazımlarından biri zikredilir.¹¹ Bu suretle hayalî tasvirler zihinde canlanır. Şair aşağıdaki beyitte bu tür bir istiarenin cazip bir örneğini sunar:

وَإِذَا مَا أَظْلَلَّ رَأْسَكَ هَمٌّ قَصِرَ الْبَحْثُ فِيهِ كَيْلًا يَطُولَا

Başına bir dert gölge ettiğinde ondan bahsi kısa tut.... Ta ki uzayıp gitmesin.

Şairin bu beytinin de çok zengin bir anlatıma sahip olduğunu ifade etmek gerekiyor. Şöyle ki insanın kafasına takılan ve onu huzursuz eden bir sorun başın üzerine çökmüş bir gölge gibidir. Çubuk ve oklava gibi cisimlerin gölgeleri öğlen vakti kısa olur. Fakat zaman geçtikçe ikindi ve akşama doğru gölge uzayıp gidecektir. Gölgenin uzunluğu zamanla ilgilidir. Aynı şekilde insan, kafasına takılan bir sorun hakkında uzun süre düşünür ve onunla meşgul olmaya devam ederse bu sorun bir takıntıya dönüşecektir. Bu gölgeyi kısa tutmanın çaresi hakkında çok konuşmamak, onunla zihnen meşgul olmamaktır. Şair burada başa gelen sorunları doğrudan gölgeye benzetmemiş fakat “كَيْلًا يَطُولَا” “Uzamasın diye” ve “أَظْلَلَّ” “gölge etti” ifadeleriyle işaret etmiştir.

11 Sekkâkî, *Miftâhu'l-'ulûm*, 369

3.3. Hüsnü'l-İntihâ

Bedî' sanatlarından olan bu sanatta şair, şiiri boyunca vermek istediği mesajı en güçlü ve özlü bir şekilde yine sonda verir.¹² Ebû Mâdî'nin şiirini şu şekilde bitirmiş olması bu sanatın farkında olduğunu göstermektedir:

أَيْهَذَا الشَّكَايِ وَمَا بِكَ دَاءٌ كُنْ جَمِيلاً تَرِ الْوُجُودَ جَمِيلاً

Derdi olmadığı halde şikâyet edip duran. Güzel ol, varlığı güzel görürsün.

Son beyitte şair, tüm kasidenin bir bakıma ana fikri olan düşüncesini özlü bir şekilde ifade etmiştir. Bu beytin ilk mısraı aynı zamanda ilk beytin de ilk mısrası olmakla şair gayet estetik bir görüntü sunmaktadır.

3.4. Tıbâk

İki zıt anlamlı lafzı bir arada zikretmek olan bu sanatla şair zıtları, uyum içerisinde birbirini gösteren aynaya dönüştürmektedir. Bunun örnekleri de şiirde epey sıklıkla göze çarpmaktadır. Örneğin bir beyitte şöyle der:

كُلَّمَا أَمْسَكَ الْعُصُونَ سُكُونٌ صَفَّقَتْ لِلْعُصُونَ حَتَّى تَمِيلاً

Dalları durağanlık her tuttuğunda onları hemen alkışlar ki hareket etsin.

Şair, yaşama ve çalışma azmini kaybetmiş kişilerin kuşlardan ibret alması gerektiğini söyler. Yaşama sevinci taşıma konusunda serçe gibi minik kuşları örnek gösterir. En az on beyitte onların lisan-ı haliyle anlattıklarına dikkat çeker. Bunlardan biri olan yukarıdaki beyitte kuşların hareketsizlikten hiç hoşlanmadıklarını, bir dalı atıl vaziyette görseler hemen ona konup kanatlarıyla alkış tuttuklarını ve dalı harekete geçirdiklerini anlatır. Bu beyitte geçen "سُكُونٌ" "hareketsizlik" ve "تَمِيلاً" "meyletmek" lafızları zıt anlamlıdır. Diğer taraftan şairin kullandığı "صَفَّقَتْ" "alkış tutar" ifadesi de hayalî imgeler uyandırmaktadır. Şöyle ki sanki dallar ilgisizlikten ve yalnızlıktan sıkılmışlardır. Kuşlar onların bu cansız ve donuk hallerini anlar ve üzerlerine konarak onlara moral vermek için alkış tutarlar. Dalları da bundan mutlu olur ve onlara eşlik ederek sallanıp dururlar.

12 Cebr, *Dirâsâtun fî 'ilmi'l-bedî*, 158

Tıbâk sanatına diğer bir örnek ise şu şekildedir:

أَنْتَ لِلْأَرْضِ أَوْلَى وَأَخْيَرًا كُنْتَ مَلِكًا أَوْ كُنْتَ عَبْدًا ذَلِيلًا

İster kral ol ister zelil bir köle. Sen evvel ve ahir toprağınslın.

Bu beyitte şair insanın ölümlü bir varlık olduğunu, eninde sonunda varacağı yerin toprak olduğunu veciz bir dille ifade eder. İkinci mısradaki görüldüğü gibi مَلِكًا ve عَبْدًا kelimeleri birbirleriyle zıtlık içerisinde olmakla tıbâk sanatına örnek olmaktadır.

3.5. Tekrarlar

Şair aynı anlamdaki lafızları bir araya getirmek anlamındaki tekrarlara başvurur. Bu açıdan şairin cinas gibi söz süsleme sanatlarının yerine tekrarı tercih ettiği görülür. Örneğin aşağıdaki beyitlerde ifade tekrarı, anlamı rencide etmeyecek bir tatlılıktır.

وَتَوَقَّعْ إِذَا السَّمَاءُ أَكْفَهَرَتْ مَطَرًا فِي السُّهُولِ يُحْيِي السُّهُولَا

Gökyüzü suratını astığında Vadilerde, vadileri ihya edecek bir yağmuru bekle.

Bu beyit, olumsuz görünen hadiselerin akabinde çok güzel neticeler zuhur edeceği şeklinde gayet teşvikkâr bir mesaj ihtiva etmektedir. Kur'ân'ın ifadesiyle de şer görünen şeylerde hayırlar gizlidir. Şair bu hakikati ifade ederken gökyüzü olaylarından delil getirir. Sema kapkara bulutlarla kaplı olduğunda bu ilk bakışta canı sıkılmış ve suratını asmış birine benzer. Hâlbuki o asık suratın arkasında sema, yağmurlarla güler ve vadilere hayat gönderir. Şairin ikinci mısradaki herhangi bir anlam farklılığı olmadan السُّهُولِ kelimesini tekrar etmesi dikkat çekmektedir. Benzer bir tekrarı aşağıdaki beyitte de görürüz:

كُلُّ مَنْ يَجْمَعُ الْهُمُومَ عَلَيْهِ أَخَذَتْهُ الْهُمُومُ أَخْذًا وَبِيَلًا

Kim ki başına dertleri toplarsa, dertler onu acımasızca cezalandırır.

Bu beytin ilk ve ikinci mısraında şair الْهُمُومَ kelimesini tekrar etmiştir. Hâlbuki dert ve tasa anlamına gelen Arapçada onlarca kelime bulunmaktadır. Şairin vezni ihlal etmeden yerine kullanabileceği diğer kelimeler yerine aynı kelimeyi tekrar etmesi tekrarı bir sanat olarak görmesinden kaynaklanıyor olmalıdır. Bu şekilde tekrarlar bu iki beyit dışında yaklaşık on beyitte daha görülmektedir. Anlaşılan şair yeni ve farklı

kelime arayışlarıyla şiirini tekellüften uzak tutmak istemektedir.

3.6. İntak/Kişileştirme

Şiirde dikkat çeken diğer bir yön ise şairin pek çok hayvana yer vermesi ve onların lisan-ı hallerinden yararlanmaya çalışmasıdır. Ebû Mâdî'nin bilgece tavsiyeler vererek iyimserlik ve ümitvar olma konusunda rol model olarak sunduğu yardımcıları hayvanlar olmaktadır. Nâ'ûrî'nin de dikkat çektiği gibi Ebû Mâdî, edebî gücünü suyu, göğü, kuşu, bitkisi her şeyiyle çevresini kuşatan varlık âleminde alıyordu.¹³ Edebiyatta teşhis denilen bu sanatla şair bülbül, karga ve serçe gibi kuşlara beşerî özellikler verir. Serçelerin, kısacık ömürleri olmalarına rağmen mutlu olabildiklerini insanın ise onca yıl yaşamasına rağmen hayatta mutsuz kaldığını şu şekilde dile getirir:

تَتَغَايَ وَعُمُرُهَا بَعْضُ عَامٍ أَفْتَبِكِي وَقَدْ تَعِيشُ طَوِيلًا؟

(Kuşlar) Ömrü birkaç yıl olduğu halde şakiyip duruyor.

Sen ise uzun bir ömür yaşadığın halde öyle ağlıyor musun?

Şairin kuşların örnek alınması gerektiğini düşündüğü diğer bir yanı ise şu beyitte dile getirilir:

وَتَعَلَّمْ حُبَّ الطَّبِيعَةِ مِنْهَا وَاثْرَكَ الْقَالَ لِلْوَرَى وَالْقِيَلَا

Tabiat sevgisini onlardan öğren. Dedikoduyla insanlara bırak.

Ebû Mâdî'nin nazarında kuşlar gündüz boyunca çiçeklere, tepelere, ağaçlara yönelip ötüp dururlar. Hiç boş durmadan kanat çırpır, toprağı, havayı ve ağaçları şenlendirirler. Onların başkalarını çekiştirmeye, dedikodu etmeye ayıracak zamanları yoktur. Zira tabiatın sevgisi dünyalarını tamamen doldurmuştur. Şair bu yönüyle kuşları ders ve ibret alınacak bir kürsüye oturtur.

3.7. İstifham

Edebî bir sanat olarak istifham muhatabın dikkatini çekmek için edebiyatçıların sıklıkla başvurduğu bir ifade biçimidir. Ebû Mâdî'nin de bu şekilde istifhamlarda bulunduğu görülmektedir. Hatta kasidenin ilk beyti bir istifhamla başlamaktadır. "Hasta olsan kim bilir nasıl olurdu?" şeklindeki bir istifhamla sürekli bir şey-

13 Nâ'ûrî, *Edebu'l-mehcer*, 374.

lerden şikayet eden mutsuz muhatabının vicdanını harekete geçirmek ister. Diğer bir beyitte de أَفَتَبْكِي وَقَدْ تَعِيشُ طَوِيلًا؟ “Bu kadar uzun bir hayat yaşadığın halde hala ağlıyor musun?” diyerek yine şikâyetçi kişinin düştüğü kötü durumu sorgulamasını arzu eder. Başka bir beyitte de فَلِمَ إِذَا تُرَاوِدُ الْمُسْتَجِيبًا؟ “Neden imkânsız bir şeye kur yapıyorsun?” der ve ölümsüzlüğün bu dünyada mümkün olmadığını bildiğin halde ne diye ölümden bu derece anlamsız bir şekilde korkuyorsun? Diyerek akli kullanmaya davet eder.

4. Dil ve Üslup

Ebû Mâdî'nin şiirinde edebi dil özelliği olarak söylenebilecek en belirgin husus onun sade bir dil kullanmakta olduğudur. Şiirde kullandığı kelimelere dikkatle bakıldığında onun az kullanılan kelimelerden uzak durduğu ve genel okuyucu kitlesini gözettiği hemen fark edilmektedir. Fakat onun sade ve kolay bir dile başvurmuş olması şiirin kalitesi hakkında bir olumsuzluk olmamıştır. Örneğin, aşağıdaki beyitte şairin sade bir dili benimsediği açıkça görülecektir:

لَا غُرَابًا يُطَارِدُ السُّودَ فِي الْأَزْ
ضِ وَبُومًا فِي اللَّيْلِ يَبْكِي الطُّولَا

Ne yeryüzünde kurt peşinde bir karga

Ne de gece harabeler üzerine ağlayan baykuş ol.

Bu beyitte şair karga ve baykuşu bazı özellikleriyle sakınılması gereken iki figür olarak kullanır. Karga gün boyu karnını doyurmak için börtü böcek gibi haşerelerin peşinde koşar. Hayatı karnını doyurmak için değersiz şeylerin ardında tükenir. Şair böylesine bir hayatı insana yakıştıramaz. Sadece karnını doyurmak ve maişetini temin etmek için insan hasis, hakir ve ehemmiyetsiz şeylerle uğraşmamalıdır. Hayatın gayesi sadece rızkını temin etmek olmamalıdır. Diğer taraftan baykuş gibi de olmamalıdır insan. Zira baykuş insanların terk ettiği evlerin çatılarına konar ve orayı yurt edinir. Adeta orada gidenlerin peşinden ağlayıp durur gibi öter. Baykuş ötüşü hazin bir ayrılık habercisine âlem olmuştur. Şair böylesine bir hayattan sakındırır. İnsan, ölüm ve gurbet gibi sebeplerden dolayı ayrı kaldığı sevdiklerinin arkasından bakarak sürekli bir matem havasında yaşamamalıdır. Geçmişe değil gelecek günlere ve onlarda karşımıza çıkacak yeni kişilere odaklanmak gerektiğini vurgular. Bu manaları aktarmak isteyen şairin bu beyitte seçtiği kelimeler ise herkes tarafından anlaşılacak basitliktedir. Baykuş ve karga üzerinden yapılan anlatım kolay anlaşılacak

bir üslupta gelmiştir. Şairin bu yönüne örnek olarak her beyit verilebilir.

Burada şairin şiirinde kullandığı fiillere yönelik bir taramanın şairin sade üslubunu ortaya çıkarması bakımından faydalı olacaktır. Aşağıdaki tabloda şairin kullandığı tüm fiiller verilecektir:

غدا	يَظَلُّ	تَمِيلَا	يَجْمَعُ
يَتَوَقَّى	تَتَغْنَى	تَعْلَمُ	أَتَى
تَرَى	تَتَلُو	أَتَرَكَ	أَرَاَحَ
تَعْمَى	تَبْكِي	يَلْقَى	أَخَذَ
يَظُنُّ	تَعِيشُ	تَرَاوَدُ	يَسْقِي
أَحْسَنُو	تَلْقَطُ	أَسْبَقُ	يَسِيرُ
أَظَلُّ	تَتَاجِي	وَجَدُ	يَطَارِدُ
قَصْرُ	تَجْرُ	تَفِيأُ	يَمْلَأُ
تَمْتَعُ	وَقْفُ	يَحُولُ	يَكْرَهُ
يَطُولُ	صَفْقُ	تَوَقُّعُ	بَاتُ
يَزُولُ	تَطْلُبُ	يَحْيِي	يُؤْنَسُ
خَافُ	أَمْسَكَ	يُبَالِي	يُوسِعُ

Bu tabloda yer alan 48 fiil şairin edebî dilde sadeliğe ne kadar önem verdiğini göstermektedir. Bu fiillerin hiçbirisi orta seviyede Arapça bilen birisi için nadir kullanılan türden fiiller değildir. Hepsisi de gayet anlaşılır, günlük hayatta karşılaşılan ve şerhe ihtiyaç bırakmayan fiillerdir. Bu, şairin kolayca anlaşılacak istediğini açıkça ortaya koymaktadır denilebilir.

Şairin üslubunu gösteren diğer bir hususiyeti ise onun didaktik bir dil kullanmaya özen göstermesidir. Ebû Mâdî, sözlerinde kendi duygularını aktarmak isteyen bir romantik olmanın çok ötesinde şefkatli bir vaiz veyahut tecrübeli bir muallim olarak karşımıza çıkar. Bundan dolayı O'nu sıklıkla inşaî cümlelerden emir siygası kullanırken görürüz. Kırk beyitlik şiirin on beytine emir ve nehiy siygaları ile başlaması ve şiirin neredeyse tamamının hikemî tavsiyelerden müteşekkil olması, benimsediği “bilge üslubu”nun bir yansıması olmuştur.

Hayatın anlamı, ölüm, varlığın hakikati gibi mevzularda dinî referanslara atıfta bulunmayan şairin, تَتَلُو سُوْرَ الْوَجْدِ وَالْهَوَى تَرْتِيْلَا “Kuşlar tertîl üzere aşk ve coşku sûreleri tilavet ediyorlar” demesi açıklaması zor bir çıkıştır. Zira “sûre”, “tilavet” ve “tertîl” kıraat ilmi ile ilgili

kavramlardır. Şairin bu kavramlara özellikle yer verdiği ve bunlarla aynı kültürü paylaşmış olduğu Müslüman Araplara göz kırpmak istediği ihtimal dâhilindedir.

Ebû Mâdî, mesel olabilecek türden veciz cümleler kurarak şiirinin kolayca ezberlenmesini amaçlamaktadır denilebilir. Örneğin bir mısradaki şöyle demiştir: كُنْ جَمِيلاً تَرِ الْوُجُودَ جَمِيلاً “Güzel ol ki varlığı güzel göresin.” Emir ve cevap şeklinde kurulan böyle bir hikemî cümle hafızada kalıcı olacaktır.

Şairin, hayata karamsar bakarak diğer insanların şevklerini kıran ve onları harekettten geri bırakan kişileri hedef aldığı kullandığı üsluptan da anlaşılmaktadır. Bu yüzden şair belirli özelliklere sahip olanları tanıtmak ister: وَالَّذِي نَفْسُهُ بِغَيْرِ جَمَالٍ “Zanneden kimse”; مَنْ يَظُنُّ “Nefsinde bir güzelliğe sahip olmayan”; مِمَّنْ يَرَى الْعَيْشَ مُرًّا “Hayatı acı zanneden kimse”; فَالَّذِي يَتَّقِي الْعَوَادِلَ “Ayıplayanlardan sakınan kişi”; كُلُّ مَنْ يَجْمَعُ الْهُمُومَ “dertleri başına toplayan kişi” vb. Görüldüğü gibi şair, ism-i mevsuller kullanarak sakındırmak istediği sıfatlara sahip olan kişileri müşahhas hale getirerek somutlaştırmak ister.

Değerlendirme

Bu çalışmada Lübnan asıllı Mehcer şairi İliyyâ Ebû Mâdî'nin *Felsefetu'l-hayât* başlıklı kırk beyitlik kasidesi içerik ve edebî sanatlar açısından incelenmiş ve dinden mücerret bir hayat tesellisinin imkânının olup olmadığı sorgulanmıştır. Kaside, yaşama dair bir teselli sunması için beklenen her şeye gücü yeten bir yaratıcı inancı, ebedî hayat ümidi, kadere teslimiyet, tevekkül vb. dini inançla ilgili kavramlara hiç atıfta bulunmamaktadır. Gayet akıcı bir üslup ve sade bir dil ile şair varlığa odaklanmakta ve muhatabına varlık üzerinden dayanak noktası göstermeye çalışmaktadır. Kendisini havada ve karada kuşatan tehditlere rağmen kuşlar kısacık ömürleriyle mutlu olmayı başarmaktadır. Bülbül kafese konsa da ötüşünden taviz vermez. Nehirler gürül gürül akarak vadilere, ovalara hayat taşır. Yıldızlar karanlıkları yararak dağlara ormanlara aydınlığın ünsiyetini götürür. İnsan dışında canlı cansız tüm varlık âlemi bir faaliyet içinde dilşâd bir halde koşturup dururlar. Hâlbuki yıldızlar bir gün batacak, kuşlar kısa bir süre sonra ölecek ve nehirler ise kuruyup gidecektir. Buna rağmen sonlarını düşünmeden lezzet ve zevk içerisinde işlerine bakarlar, neşe ile ötüp cıvı cıvı yaşarlar. İnsan bunlara bakıp ibret almalı ve sonu-

nu düşünmeden gününden faydalanmayı bilmelidir. Bu tavsiyelere Allah ve ahiret inancı olan bir Müslüman edebiyat araştırmacısı olarak şöyle bir değerlendirmemiz olacak: Şairin bu tavsiyeleri, okuyucuya çalışma şevki verdiği için her hâlükârda faydalıdır. Allah ve ahiret inancına sahip kişiler için tembellik ve rehabetin bertaraf edilmesi, insanlığa faydalı amellerin özendirilmesi ve en önemlisi de varlığın sürekli bir faaliyet içerisinde olduğunun gösterilmesiyle kâinata ayak uydurmaya davet etmesi gibi açılardan kaside okunmaya değerdir. Diğer taraftan kişi hangi dine mensup olursa olsun geleceğin gereksiz detaylarıyla uğraşarak lüzumsuz yere canını sıkıyor olabilir. Kafasında geleceğe dair kötü senaryolar üreterek gününü kaygılara boğması da muhtemeldir. Böyle bir hataya Müslüman da düşebilir. Dolayısıyla şairin “Anı yaşa” kabilinden tavsiyelerinde cihanşümul nitelik bulunmaktadır. Kasidenin doğrudan dinî referanslara başvurmuş olması veyahut sahibinin gayrimüslim hüviyeti, içeriğindeki tavsiyelerin zararlı yahut faydasız olmasını gerektirmez. Bu gibi hususlardan dolayı şairin mezkûr kasidesinin okunmasının ve daha da önemlisi bir bütün halinde çevirisinin yapılarak Türk okurla buluşturulmasının fayda sağlayacağı kanaatimizdir.

Kaynakça

Abdüddâyim, Sâbir. *Edebu'l-mehcer*: Dirâsetun Te'sîliyye. Beyrut: Dâru'l-Maârif, 1993.

Cebbâra, Teysîr. *Târîhu'd-Devleti'l-Osmâniyye*. Ramallah: İmâdetu'l-Bahsi'l-İlmî, 2015.

Cebr, Mustafa es-Seyyid. *Dirâsâtun fî 'ilmi'l-bedî'*. B.y.: Duraym li't-tibâ'a, 2007.

Demirayak, Kenan. "Ebû Mâdî'nin et-Talâsim "Bilmeceler" Şiirine Bir Muâraza". *Ekev Akademi Dergisi* 8/20 (Yaz 2004), 307-327.

Ebû Mâdî, İliyyâ. *İliyyâ Ebû Mâdî el-A'mâlu's-şer'iyyetu'l-kâmile*. haz. Abdulkerîm el-Eşter. Kuveyt: Muessesetu Câizeti Abdilazîz Su'ûd, 2008.

Fazlıoğlu, Şükran. "Ebû Mâdî, İliyyâ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. EK-1/366-367. Ankara: TDV Yayınları, 2020.

Hafâcî, Muhammed Abdulmun'im. *Kıssatu'l-edebi'l-mehcerî*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-Lubnânî, 1973.

İbn Manzûr, Ebû'l-Fazl Cemâlüddîn. *Lisânu'l-Arab*. 15 Cilt. Beyrut: Dâru Sâdir, 1414.

Kemâl Salîbî, *Târîhu Lubnân el-Hadîs*. Beyrut: Dâru'n-Nehâr, 1991.

Nâ'ûrî, İsâ. *Edebu'l-mehcer*. Mısır: Dâru'l-Maârif bi-Misr, ts.

Safve, Necde Fethî. *İliyyâ Ebû Mâdî ve'l-hareketu'l-edebiyye fi'l-mehcer*. Bağdat: Matbaatu'l-Hukûmet, 1945.

Sekkâkî, Ebû Ya'kûb Sirâcüddîn Yûsuf. *Miftâhu'l-'ulûm*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1987.

Şeyha, Muhammed el-Emîn. *et-Teşkîlu'l-üslûbî fî's-şer'i'l-mehcerîyyi'l-hadîs*. Beskera: Muhammed Haydar Üniversitesi, Doktora Tezi, 2008-2009.